

JOHN RAWLS- SİYASAL LİBERALİZM VE TÜRK SİYASAL YAŞAMI

İsrafil AYDIN*

ÖZET

Bu makalede, John Rawls'un siyasal liberalizm değerleri açısından, Türk siyasal yaşamı, toplumsal yapısı ve uygulamaları kuramsal olarak incelenecektir. Özellikle John Rawls'un kuramsallaştırmış olduğu, "siyasal liberalizmin temel değerleri" açısından, Batı ve Amerikan toplumları dışında yer alan Türk toplumuna da uyarlanabilir(mi) sorunsalı üzerinde durulacaktır. Rawls, siyasal liberalizm kuramını, özellikle, Amerikan siyasal yaşamının ulaştığı liberal değerler çerçevesinde ve anayasal toplumlarda gerçekleşebileceği üzerine kurmuştur. Rawls'a göre, diğer toplumlar açısından bu temel siyasal kurumlar, örtüşen bir makul ve rasyonel görüş birliği ile oluşmadığı için, birbirleriyle bağdaşmayan, ama makul olan, kapsamlı doktrinlerin, bir arada yaşaması ve hepsinin anayasal bir rejimin siyasal anlayışını onaylaması pek mümkün olmayacağı ileri sürülmektedir. Bu nedenle teorik olarak, düşünsel açıdan söz konusu siyasal toplum yapısının, Türk siyasal yaşam pratikleri ile birlikte değerlendirmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Adalet, Siyasal Liberalizm, Anayasa, Makul, İstikrar.

JOHN RAWLS- POLITICAL LIBERALISM AND TURKISH POLITICAL LIFE

ABSTRACT

In this article, John Rawls' theories of political liberalism, the practices of Turkish political life will be theoretically examined. It will focus on the question of whether it is feasible in the Turkish society outside of Western and American societies, in particular in terms of the "fundamental values of political liberalism" that John Rawls has theorized. Rawls has established the theory of political liberalism, particularly in the context of liberal values that American political life has attained, and in constitutional societies. According to Rawls, it is unlikely that all these doctrines are compatible with each other, but they are incompatible with each other, and that all the doctrines coexist, and that all of them approve the political conception of a constitutional regime. For this reason, theoretically, it is aimed to evaluate the political structure of the society with the practices of Turkish political life from the intellectual point of view.

Keywords: Justice, Political Liberalism, Constitutional, Reasonable, Stability.

* Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü Doktora Öğrencisi, israfil-89@hotmail.com.

FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), <http://flsfdergisi.com/>

2018 Güz/Autumn, sayı/issue: 26, s./pp.: 329-339.

ISSN 2618-5784

Makalenin geliş tarihi: 08.06.2018

Makalenin kabul tarihi: 14.11.2018

Giriş

Bu makalenin amacı, John Rawls’un(1921-2002) kuramsallaştırmış olduğu, “*siyasal liberalizmin temel değerleri*”¹ perspektifinden, Türk siyasal yaşamı değerlendirilerek, Türk toplumunun, **örtüşen bir görüş birliği**² içerisinde hakkaniyetli, adil ve birlikte yaşamının bir imkânı olarak, anayasal, siyasal bir toplum oluşturup oluşturamayacağını ortaya koymaktır. Rawls’un *siyasal liberalizminin temel sorunsalı, makul, fakat birbirleri ile uyumsuz dini, felsefi ve ahlaki doktrinlerce, ciddi olarak derinden farklılaşmış, kutuplaşmış, özgür ve eşit makul vatandaşların, uzun süre devam edecek, istikrarlı ve adil bir siyasal topluma evrilip evrilmeyeceği* sorusuna yanıt arayacak şekilde inşa edilmiştir.

Diğer bir deyişle, **ciddi bir biçimde birbirleriyle bağdaşmayan, ama makul olan, kapsamlı doktrinlerin³, bir arada yaşaması ve hepsinin anayasal bir rejimin siyasal anlayışını onaylaması** nasıl mümkün olacaktır? Böyle bir **örtüşen görüş birliğinin** desteğini kazanacak siyasal anlayışın yapısı ve içeriği ne/nasıl olmalıdır? Şeklinde sorular halinde kavramsallaştırmıştır. Rawls, bu sorunsalın temel probleminin **bir “adalet sorunu” olduğunu** ifade etmektedir⁴. *Bu kapsamda da, “hakkaniyet olarak adalet” teorisini ve siyasal liberalizmin temel ilkelerini, hipotetik araçlarla⁵ ve deontolojik yöntemlerle normatif olarak kavramsallaştırarak, teorik olarak*

¹ Rawls, John; (2007). “*Siyasal Liberalizm*”, (çev. M. F. Bilgin) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s.171-207.

² Örtüşen görüş birliği, birbirinden çok farklı ve kapsamlı doktrinlerin, birbirlerinden bağımsız değerler olarak siyasal toplum içerisinde eş değerde yer bulduğu, nesilden nesile aktarılan rasyonel kamusal aklın rıza ve toplumsal uzlaşma ile ulaştığı anayasal kurumları ve değerleri olan, hakkaniyet içerisindeki siyasal toplum yapısını ve toplumu oluşturan özgür ve eşit bireylere dayanmaktadır. Kocaoğlu, Mehmet; (2014). “*John Rawls Adalet Teorisi ve Temel Kavramları*”, Ankara, İmaj Yayınları. s.105-110.

³ Makul Kapsamlı doktrinler, bilinen değerleri, birbirleri ile uyumlu hale getirip anlaşılır bir dünya görüşü çerçevesinde organize eden doktrinleri içermektedir. Rawls, John; (2007). “*Siyasal Liberalizm*”, (çev. M. F. Bilgin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s.102. Kapsamlı doktrinler ise, uzlaşmaz ve birbirleriyle çelişir nitelikteki fikirlere dir. Rawls, John; (2007). “*Siyasal Liberalizm*”, (çev. M. F. Bilgin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s.42.

⁵ Rawls, John; (2007). “*Siyasal Liberalizm*”, (çev. M. F. Bilgin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s.5.

⁵ Rawls, adalet kuramında bir takım varsayımlar ortaya koymuştur: Anayasal bir liberal demokratik rejimin yerleşmiş olduğu, hakkaniyet olarak adaletin yer aldığı, vatandaşların, birbirlerini nesiller boyu süren toplumsal dayanışma sistemi içerisinde özgür ve eşit olarak gördükleri, makul örtüşen görüş birliği ve kamusal akıl fikirlerinin, makul çoğulculuk gerçeğine ulaştığı toplumsal bir yapının siyasal liberalizm için gerekli olduğunu belirtmektedir. Rawls, John; (2007). “*Siyasal Liberalizm*”, (çev. M. F. Bilgin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s.25-30.

kuramsallaştırmıştır. Rawls hakkaniyet olarak adalet teorisinde, tanımlamış olduğu siyasal toplumu, **anayasal demokratik gelenekleri olan, adalet hissi ve iyilik anlayışı kapasitesine sahip, rasyonel ve makul seçimler yapabilen⁶, özgür ve eşit siyasal bireylerin yer aldığı, kendi başına durabilen⁷, makul kapsamlı doktrinlere sahip ve toplum olarak düşünsel dengeye ulaşılmış, makul çoğulculuğun sağlandığı, rasyonel kamusal akılla örtüşen görüş birliğinin** olduğu ve bu siyasal yaşam kültürünün, **nesilden nesile aktarıldığı "iyi düzenlenmiş, istikrarlı, demokratik liberal bir toplum düzeni" ile gerçekleştirilebileceğini belirtmektedir⁸.**

Böyle bir toplum için öngörülen hakkaniyet olarak adaletin iki ilkesi vardır: **Birincisi**, herkesin tamamıyla yeterli eşit temel haklar ve özgürlükler düzenine sahip olmak konusunda eşit hakkı bulunmaktadır ve bu düzen herkes için aynıdır; bu düzende, eşit siyasal özgürlüklerin, ama sadece bu özgürlüklerin, değerleri eşit olarak sağlanmaktadır. **İkinci ilke ise**, toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler, şu iki şartı karşılayacak şekilde giderilmesidir: **Birincisi**, herkes, adil bir fırsat eşitliği altında açık olan konumlara ve makamlara ulaşabilmeli ve **ikinci olarak da**, bu eşitsizliklerin giderilmesi için, toplumun en dezavantajlı üyelerinin en çok yararına olacak şekilde düzenlenmelidir.⁹

İncelememizin temel sorunsalı da, yukarıda belirtilen kriterler içerisinde Türk siyasal yaşamında, rızaya dayalı, siyasal ve hukuksal meşruiyeti tartışmasız, kalıcı şekilde örtüşen, makul, rasyonel görüş birliğinin hâkim olduğu anayasal bir siyasal toplumun oluşturulması mümkün müdür?

⁶ Rasyonel ve makul seçimler yapabilen bireyler, Rawls'un, adalet kuramının en problemleri bölümdür. Bu sorunu aşmak üzere "**başlangıç durumu**" ve "**bilgisizlik peçesi**" gibi soyut araçları kullanmaktadır. Bireyler başlangıç durumundaki bilgisizlik peçesi ile toplum içerisindeki konum ve statülerinden bağımsız olarak yani sahip oldukları avantaj ve dezavantajlardan haberdar olmayan bir konumda rasyonel seçim yapabilen tarafsız bireyler haline dönüşmektedir. Aydın, İsrail;(2015). "*Başlangıç Durumu, Bilgisizlik Peçesi: Rawls, Habermas ve Sandel*". Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 2015 Güz, sayı20, s.81.

⁷ Kendi başına durabilen, temel meselelerde eşitlerin oluşturduğu bir toplumda, herkes elde etmeye çalıştığı rasyonel amaçlara sahiptir ve aynı zamanda herkes, başkalarının makul olarak kabul edebileceği adil şartlar öne sürmeye hazır olduğu bir durum olarak tanımlanır. Rawls, John; (2007). "*Siyasal Liberalizm*", (çev. M. F. Bilgin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s.97.

⁸ Rawls, John; (2007). "*Siyasal Liberalizm*", (çev. M. F. Bilgin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s.79-84.

⁹ Rawls, John; (2007). "*Siyasal Liberalizm*", (çev. M. F. Bilgin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s.51.

Türk Siyasal Yaşamı ve Türk Toplumunun John Rawls’un Siyasal Liberalizm Kavramları Işığında Değerlendirilmesi

Türk Siyasal yaşamının ve toplumunun, 1876 yılından günümüze kadar olan süreç içerisinde, yaklaşık yüz elli yıllık anayasal bir siyasal yaşam ve parlamenter sistem kültürü ve tecrübesi olmasına karşın, bu süreçlerin Rawls’un belirttiği *siyasal yaşam tarihselliği ve sosyolojik gerçekliği içerisinde oluşmadığı ve liberal demokratik anayasal kurumların felsefi olarak gelişmediği görülmektedir*. Tanör’ün¹⁰, “Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri ve “Anayasal Gelişme Tezleri” adlı her iki eserinde de görüldüğü gibi, Türk siyasal yaşamında, anayasal haklar, devlet/egemen güç tarafından, *ödevler karşılığında bir hak olarak, deontolojik bir yaklaşımla verilmektedir*. Rızaya dayalı toplumsal bir sözleşme ile vatandaşların ve bireylerinde içerisinde eşit ve özgür olarak yer aldığı, demokratik, anayasal bir yönetim ve siyasal toplum düzeni oluşturulması yerine, konjonktürel siyasal ve toplumsal olayların, iç ve dış sorunların önünü kesmek maksadıyla, biçimsel olarak benimsenen, ***bir yazılı metin gerçekliğinden de öteye gitmeyen***, toplumsal bir kültüre ve gerçekliğe sahiptir¹¹.

Bu gelenek içerisinde, ***ben veririm, istediğim zaman da ben geri alırım, otoriteryen görüşü*** o denli ağır basmaktadır ki, elit ve mutlak egemen güç belli aralıklarla anayasal düzeni geçici ve uzun süreli olarak askıya alabilmekte, toplumu yeniden biçimlendirmektedir¹². Böylece nesilden nesile aktarılacak ***demokratik anayasal bir geleneğin gelişmesini, kurumsallaşmasını ve makul, rasyonel örtüşen görüş birliğinin oluşmasını da engellemektedir***. Dolayısıyla toplumsal ve siyasal yapının ***rasyonel, makul düşünümsel dengeye***¹³ ulaşmış olması imkânı da ortadan kalkmış veya en azından gerçekleşmesi zorlaşmış olarak

¹⁰ Tanör, Türk Anayasal hareketlerinin, sınıfsal karakterli olduğunu, bu nedenle de, “seçkinler elinde çıkma gibi görünen anayasal ürünler de halkın mücadelesinin, gücünü ya da güçsüzlüğünü yansıttığını” ifade etmektedir. Tanör, Bülent; (2018). “Anayasal Gelişme Tezleri”, (4. Baskı), İstanbul: Yapı ve Kredi Yayınları. s.147-149. Ancak çalışma bütününde ortaya koymuş olduğu anayasal tezlerde, dış etkenlerin ve elitist egemenlerin daha belirleyici olduğu da açıkça görülmektedir.

¹¹ Tanör, Bülent; (2009). “Osmanlı- Türk Anayasal Gelişmeleri”, (18. Baskı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 31-32,117-120.

¹² Vergin, Nu; (2015). “Siyasetin Sosyolojisi”, (12. Baskı), İstanbul: Doğan Kitap Yayınları. s. 136-138.

¹³ Düşünsel denge ile toplumun temel yapısı ifade edilmektedir. Toplumun temel yapısı ise, siyasal, anayasal, toplumsal ve ekonomik kurumlar ile bunların bir araya gelerek zaman içerisinde oluşturdukları toplumsal dayanışma ve değerlerdir. Bu yapı tamamen özgür siyasal alana karşı gelmektedir. Rawls, John; (2007). “Siyasal Liberalizm”, (çev. M. F. Bilgin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s.27.

gözükmektedir.

Rawls'un belirttiği bir diğer önemli husus ise, makul, fakat uyumsuz teolojik ve dogmatik, felsefi ve ahlaki doktrinlerce **ciddi olarak derinden farklılaşmış** özgür ve eşit vatandaşların, uzun süre devam edecek istikrarlı ve adil bir topluma sahip olmaları sorunsalı içerisinde yer alan bir birleri ile uyumsuz dini, felsefi ve ahlaki doktrinlerin¹⁴, Türk toplumu ve siyasal yaşamı içerisinde oldukça geniş bir yer bulmasıdır. Ancak bu doktrinler, Rawls'un belirttiği gibi, birbirlerine karşı **makul ve kendi bir başına durabilen** bir pozisyonlarda değildirler. Bu doktrinler makuliyetten ve **rasyonalden, kamusal akıldan**¹⁵ oldukça uzaktırlar.

Çünkü **kamusal aklın makul ve düşünsel dengeye** ulaşmasına olanak sağlayan bir siyasal, toplumsal ve sosyolojik iklimde bulunması olanağı bulunmamaktadır. Son derece kapsamlı ve makul olmayan teolojik ve dogmatik, felsefi doktrinler birbirlerine karşı kendilerini ifade etme imkânlarını dahi tanımayan pozisyonlar takınmaktadırlar. Bunun sonucu olarak **örtüşen bir görüş birliği ve düşünsel dengeye** ulaşamamaktadır. Her bir doktrin bir diğerini tehdit¹⁶ olarak algılamakta ve demokratik hoşgörü ve **makuliyet ve çoğulculuk** imkânını da ortadan kaldırmaktadır.

Rawls'un belirttiği, **adalet hissi ve iyilik anlayışı kapasitesine sahip, rasyonel ve makul seçimler yapabilen özgür ve eşit siyasal bireylerin varlığı, ancak anayasal demokratik toplum geleneği olan, kamusal aklı devreye sokabilen, makul çoğulculuğa ulaşabilmiş, düşünümsel dengeye ulaşmış, makul doktrinlerin bir birlerine karşı bağımsız olarak bir başına durabildikleri bir toplumsal yapı içerisindeki**

¹⁴ Rawls'a göre, yüzyıllardır demokratik geleneği tecrübe eden toplumlar, siyasal liberalizme doğru ilerleyebilirler, zira bu toplumlar hâlihazırda birbiriyle çelişen fakat siyasal birliğin ilkeleri üzerinde anlaşabilecek kadar da makul olan görüşeler çoğulculuğuna sahiptir demektir. Rawls bu durumu makul çoğulculuk gereceği olarak adlandırmaktadır. Buna göre Rawls'un sosyolojik tezi iki öğeyi içerisinde barındırmaktadır. İlk olarak, bir hoşgörü geleneğini, ikinci olarak da, toplumun çoğunluğunun bu hoşgörü geleneğinin yüzyıllardır süren etkisiyle uzlaşmacı bir kültüre sahip olmasıdır. Rawls, John; (2007). "*Siyasal Liberalizm*", (çev. M. F. Bilgin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s.xx-xxi,12.

¹⁵ Kamusal akıl, demokratik müzakereler esnasında izlenecek olan prosedürleri ve standartları içermektedir. Kamusal akıl, aynı zamanda temel hak ve özgürlükleri temel alan bir içeriğe sahiptir. Kocaoğlu, Mehmet; (2014). "*Rawls Adalet Teorisi ve Temel Kavramları*", s.114.

¹⁶ Schmitt'e göre, "egemen, olağanüstü hale karar verendir". Buradaki olağanüstühal, bir sıkıyönetim veya olağanüstü hal kararnamesini değil, devlet kuramının genel belirleyici bir kavramıdır. Belirleyici egemen kendi egemenliğine yönelik her olumsuz eylem ve düşünceyi, olağanüstü hal olarak belirmeme gücüne sahiptir. Schmitt, Carl; (2014). "*Siyasal İlahiyat*", (4. Baskı), (çev. A. E. Zeybekoğlu), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları. 2014, s.13-15.

siyasal bireylerin özgür ve eşit olmaları ile mümkündür.

Bu özelliklere sahip olan vatandaşlar, ancak o zaman toplumsal işbirliğinin hakkaniyetli şartlarını belirleyen kamusal adalet anlayışını anlayabilme, uygulayabilme ve o doğrultuda hareket edebilme kapasitesine sahip olabilmektedirler. Aynı zamanda bu kapasiteye sahip olan siyasal vatandaş/birey, kişinin rasyonel menfaat ya da iyiliğini belirleme, değiştirme ve rasyonel olarak takip edebilme yeteneğine kavuşabilecektir.¹⁷

Türk siyasal yaşamı içerisinde yer alan, ideolojik, teolojik ve dogmatik ve felsefi olarak makul olmayan kapsamlı doktrinlerin temsil ettiği vatandaşlar birbirlerini tehdit algısı ile konumlandıkları sürece bu iklimin devam ettirildiği bir siyasal yaşam kültüründe bireylerin **siyasal birey konumuna çıkmaları ve özgür eşit vatandaş olmaları, rasyonel ve makul seçim yapabilmelerini** sağlayacak **adalet ve iyilik anlayışı kapasitelerini** geliştirmeleri ve devreye sokmaları pek olanaklı görülmemektedir.

Diğer yandan Rawls'un tanımlamış olduğu özneler ayrımı bakımından, rasyonel özne ile makul olan özne aynı değildir. Bu nedenle de, rasyonaliteden bir makuliyet çıkarılması da pek olanaklı görülmemektedir. Rawls'a göre, rasyonel öznelerde eksik olan, adil bir işbirliğine ve bu işbirliğine diğer eşit kişilerin makul olarak onaylamasının beklendiği şartlar içerisine girme konusundaki isteğin altında yatan **ahlaki hassasiyettir**.¹⁸ Dolayısıyla salt rasyonalite ile veya makuliyet ile sorunun çözülmesi de mümkün görülmemektedir.

Günümüz Türk siyasal yaşamında, sandığa endekslenmiş **sayısal çoğunluk, çoğulculuğun, evrensel hukukun ve çağdaş demokrasinin önünde konumlandırılarak ve aynı zamanda da dogmatik mistik bir meşruiyet atfedilmektedir. Sayısal çoğunluğun kapsamlı doktrini, salt dört ve beş yılda bir yapılan oydaşmada ki sayısal çoğunluğu makuliyet ve meşruiyet ile izah etmekte ve adeta tabulaştırarak kutsallaştırmaktadır. Ancak, eşit, açık ve özgür bir tartışma olmadan, örtüşen kamusal bir akla dayanmadan alınan her bir kamusal karar, hiçbir zaman meşru ve hukuki bir düzeye erişemez ve güçlü demokratik siyasetin temelini oluşturamaz. Meşruluğun sınanması genelde, bireysel bir değer, daha büyük, yani, daha genel ve kamusal meseleleri düzenlemek üzere hissedilebilir bir biçimde değiştirip değiştirmediğine bakılarak yapılır. Oy vermenin statik bir tercih**

¹⁷ Rawls, John; (2007). “Siyasal Liberalizm”, (çev. M. F. Bilgin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s.64.

¹⁸ Rawls, John; (2007). “Siyasal Liberalizm”, (çev. M. F. Bilgin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s.94-95.

belirtme eylemi olduğu yerde, katılım, dünyayı görme biçimlerini değiştirecek katılımcılar gerektiren dinamik bir hayal gücüdür.¹⁹

Rawls'un ileri sürmüş olduğu, iyi düzenlenmiş bir toplum, herkesin(eşit ve özgür bireylerin) aynı adalet ilkelerini kabul ettiği ve bu ilkelerin meşruiyetini tartışmadığı, üzerinde örtüşen görüş birliği sağladığı bir toplumdur. Böyle bir toplum, en makul anlayışı içine alan liberal adalet anlayışlarından biri ya da bir kaçı tarafından etkin olarak düzenlenmiş bir toplumsal yapıyı gerektirir. Kamusal ve siyasal tartışmalar, anayasal esaslar ve temel adalet meseleleri söz konusu olduğunda, her zaman, her bir vatandaş tarafından en makul kabul edilen makul liberal adalet anlayışlarının biri tarafından ortaya konulan nedenler doğrultusunda makul olarak üzerinde örtüşebildikleri bir siyasal sivil toplumu ifade eder.²⁰ Böyle bir toplumun vatandaşları normal olarak **etkin bir adalet hissine**²¹ sahiptirler ve bu sebeple adil olarak gördükleri toplumun bu temel kurumlarına uygun hareket ederler.²² Türk siyasal yaşamının içerisinde yer aldığı siyasal toplum bu şekilde **iyi düzenlenmiş** olarak gözükmemektedir. İyi düzenlenmiş bir toplum, herkesin aynı adalet ilkelerini kabul ettiği ve herkesin de kabul ettiğini bildiği bir toplumdur. Aynı zamanda da, bu toplumun temel yapısının yani, temel siyasal ve toplumsal kurumlarının bir birleri ile uyumlu olarak tek bir işbirliği sistemi içerisinde anayasal kurallara bağlı olarak çalıştıklarına rasyonel kamusal akıl yoluyla ya da iyi bir sebeple inanıldığı toplumsal yapıdır. Bu nedenle de bu toplumun vatandaşları kurumlarının adil olarak çalıştıklarına inandıkları için toplumun temel kurumlarına uyum olarak hareket ederler.²³

Siyasal liberalizm kuramının ön kabulleri/varsayımlarından en önemlisi toplum olarak **düşünümsel dengeye ulaşılmış, makul çoğulculuğun sağladığı rasyonel kamusal akılla ulaşılan örtüşen görüş birliği hususudur.** Türk siyasal yaşamının da **en hassas ve duyarlı olduğu**

¹⁹ Barber, Benjamin; (1995). "*Güçlü Demokrasi*", (çev. M. Beşikçi), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s. 181.

²⁰ Rawls, John; (2007). "*Siyasal Liberalizm*", (çev. M. F. Bilgin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s.33.

²¹ Etkin siyasal adalet hissi, vatandaşlar, birbirlerini nesiller boyu süren toplumsal bir dayanışma sistemi içerisinde özgür ve eşit olarak gördükleri, birbirlerine adil toplumsal dayanışma şartları önermeye ve bu şartlar doğrultusunda belli durumlarda kendi çıkarları aleyhine olsa da hareket etmek üzere anlaşmaya hazır oldukları ahlaki ve siyasal gerçekliği kapsamaktadır. Rawls, John; (2007). "*Siyasal Liberalizm*", (çev. M. F. Bilgin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s.27.

²² Rawls, John; (2007). "*Siyasal Liberalizm*", (çev. M. F. Bilgin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s.79.

²³ Rawls, John; "*Siyasal Liberalizm*", (çev. M. F. Bilgin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 2007, s.79.

noktada tam da burasıdır. Hiçbir toplumda görülmeyecek bir şekilde çatışan bu çatışmalardan yeni çatışma enerjileri üreten ve sürekli çatışma ve gerilim içerisinde makul olmayan kapsamlı doktrinlere sahip olan ender toplumlardan belki de biri denilebilir.²⁴

Bu temel sorunsal çözümlenebildiği ölçüde siyasal liberalizmin diğer temel ilkelerin geliştirilebileceği ümidi olabilir. **İyi düzenlenmiş bir toplum için öngörülen hakkaniyet olarak adaletin iki ilkesi bulunmaktadır: Birincisi**, herkesin tamamıyla yeterli eşit temel haklar ve özgürlükler düzenine sahip olmak konusunda eşit haklarının bulunması ve bu düzenin herkes için aynı olmasıdır. Yine bu düzende, eşit siyasal özgürlüklerin eşit olarak sağlanması beklenir. **İkinci ilke ise**, var olan toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler şu iki şartı karşılayacak şekilde giderilmelidir: Birincisi, söz konusu eşitsizlikler, herkese adil bir fırsat eşitliği altında, açık olan konumlara ve makamlara ulaşabilme imkânlarının sağlanmış olması beklenir. İkinci olarak da, bu eşitsizliklerin giderilmesi toplumun en dezavantajlı üyelerinin en çok yararına olacak şekilde düzenlenmiş olmasının gerekir.²⁵

336

Hakkaniyet olarak adalet ilkesi açısından Türk siyasal yaşamı incelendiğinde, herkesin tamamıyla yeterli eşit temel haklar ve özgürlükler düzenine sahip olması, eşit hakkı bulunması ve bu düzen herkes için aynı kabul görmesi; bu düzende, eşit siyasal özgürlüklerin, ama sadece bu özgürlüklerin, değerleri eşit olarak sağlanacağı hususları, **ne tam olarak ne de kısmi olarak karşılanamamaktadır**. Çünkü toplumsal ve siyasal yaşam içerisinde yer alan öznelerin özgür ve eşit siyasal bireyler olarak sivil toplum içerisinde konumlanmalarından kaynaklı derin ve kronik fay hatları oluşmaktadır. Söz konusu fay hatları, rasyonel ve makul örtüşen bir görüş birliğine ulaşmadığı için sürekli gerilim, sürtüşme ve çatışma enerjileri üretmektedir.²⁶

Türk siyasal toplum ve yaşamının tarihsel gelişimi içerisinde zamanla oluşan, **makul, fakat birbirleri ile uyumsuz teolojik, dogmatik, felsefi ve ahlaki kapsamlı doktrinlerin²⁷ varlığı ciddi olarak derinden**

²⁴ Kalaycıoğlu, Ersin; (2014). "1960 Sonrası Türk Politik Hayatına Bir Bakış: Demokrasi Neo-Patrimonyalizm ve İstikrar" *Türk Siyasal Hayatı*, ed. E. Kalaycıoğlu ve A. Y. Sarıbay, s. 540-541.

²⁵ Rawls, John; "Siyasal Liberalizm", (2007). (çev. M. F. Bilgin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s.51.

²⁶ Sarıbay, Ali Yaşar, (2014). "Türkiye'de Demokrasi ve Sivil Toplum", *Türk Siyasal Hayatı*, ed. E. Kalaycıoğlu ve A. Y. Sarıbay, s. 604-606.

²⁷ Rawls'a göre, makul doktrinler, bilinen değerleri, birbiriyle uyumlu hale getirip anlaşılır bir dünya görüşü çerçevesinde organize eder ve niteler. Her bir doktrin bunu

farklılaşmış/kutuplaşmış birey ve grupların, özgür ve eşit bireylere ve siyasal sivil topluma dönüşümleri önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır. Bu durumda, liberal sivil siyasal toplumun değerlerinin hayata geçirilmesini zorlaştırmaktadır. Hakkaniyet olarak adaletin sağlanabilmesi için, toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler dengeleyecek şekilde, eşitsizliğin herkese adil bir fırsat eşitliği altında açık olan konumlara ve makamlara bağlanması ve bu eşitsizlikler toplumun en dezavantajlı üyelerinin en çok yararına olacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir²⁸. Türk siyasal ve toplumsal yaşamında yer alan eşitsizlikler, aşkın güç tarafından verili olarak doğal durumunun bir takdiri ve merkez-çevre ilişkilerinin bir sonucu olarak kabulü beklenen sorgulanamaz gerçeklik olarak yer almaktadır. Her ne kadar anayasal ve yasal mevzuatta bunlara ilişkin **yazınsal/normatif düzeyde pozitif hukuk normları şekline düzenlemeler ve pratikte de pozitif bir takım söylemler olsa da, bu konuda, üzerinde uzlaşılmış örtüşen bir görüş birliği bulunmamaktadır.** Barber'ın(1939-2017) dediği gibi, güçlü demokrasi, halk yönetimi ya da kitle yönetimi değildir; çünkü bir halk henüz yurttaş topluluğu olmadığı gibi kitleler de gerçekte kendi kendilerini yönetemeyen, kâğıt üzerinde özgür insanlardır. Katılım da sağa sola kaçışan başıboş sığırların rastgele faaliyeti olarak anlaşılmalıdır. Birçok önemli siyasal kavramla birlikte, katılım fikri asli olarak normatif bir boyutta, yurttaşlıkla çevrelenen bir boyuta sahiptir. Kitleler gürültü yapar, yurttaşlar tartışır; kitleler hareket eder, yurttaşlar eylemde bulunur; kitleler çarpışır ve kesişir, yurttaşlar bağ kurar, paylaşır ve katkıda bulunur. Kitleler tartışmaya, eylemde bulunmaya, paylaşmaya ve katkıda bulunmaya başladıkları an, kitleler olmaktan çıkarlar ve yurttaş olurlar. Ancak o zaman katılırlar.²⁹

Sonuç olarak, siyasal liberalizmin temel ilkeleri onun öncüllerinin temel varsayımlarının var olduğu toplumsal yapılar ve kültürlerde oluşabileceği kabul edilmektedir. Bu yaklaşım indirgemeci ve oryantalist bir içerik taşıyor gibi gözükse de gerçeklik bu ön koşulların varlığını zorunlu

başka doktrinlerden farklı olarak yapar, mesela belli değerlere özel bir öncelik verir. Makul bir kapsamlı doktrin ise, hangi değerlerin önemli sayılacağını ve bunlar arasında çelişki olduğunda dengenin nasıl sağlanacağını belirtirken aynı zamanda pratik aklın(rasyoneli de uygunluk içine alarak) bir uygulaması da olmuş olur. Kapsamlı doktrinler, makul olmayan anlaşmazlıklara yol açan farklılıklar olarak ifade edilmektedir. Rawls, John; "Siyasal Liberalizm", (2007). (çev. M. F. Bilgin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s.12-13,102.

²⁸ Rawls, John; "Siyasal Liberalizm", (2007). (çev. M. F. Bilgin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s.51.

²⁹ Barber, Benjamin; "Güçlü Demokrasi",(1995). (çev. M. Beşikçi), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s. 199-200.

kılmaktadır. Bu bağlamda da kuramsal açıdan sosyolojik olarak uyması imkânsız gibi görünen bu temel ilkelerin daha derinliğine felsefi olarak karşılığının Türk siyasal yaşamında gelecek için bir karşılık bulup bulamayacağı hususu düşünsel anlamda bir soru olarak incelenmeye değer görülmelidir. Rawls'un tanımlamış olduğu Amerikan toplumu özelinde de çok kapsamlı makul olmayan doktrinler bulunmasına ve tarihsel arka planda bir iç savaş ve ırkçılık çatışmalarının yaşanmış olmasına, derin dini ve felsefi ayrışmaların bulunuyor olmasına rağmen ***hakkaniyet olarak adaletin ve siyasal liberalizmin temel ilkelerinin teorik düzlem de incelenebilir olması***, Türk siyasal yaşamı içinde siyaset felsefesi düşün dünyasında bir hipotez olarak değerlendirilebilir. Felsefi, siyasal ve sosyolojik olarak çok sorunlu olmasına karşın kendi başına durabilen bir siyasal felsefi sorun olarak dikkate değer görülebilmelidir.

KAYNAKLAR

- Aydın, İsrafil; (2015). "*Başlangıç Durumu, Bilgisizlik Peçesi: Rawls, Habermas ve Sandel*". Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 2015 Güz, sayı:20, s.75-93.
- Barber, Benjamin; (1995). "*Güçlü Demokrasi*", (1. Baskı), (çev. M. Beşikçi), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kalaycıoğlu, Ersin; (2014). "1960 Sonrası Türk Politik Hayatına Bir Bakış: Demokrasi Neo-Patrimonyalizm ve İstikrar", (4. Baskı), *Türk Siyasal Hayatı*, ed. E. Kalaycıoğlu ve A. Y. Sarıbay. s. 515-543.
- Kocaoğlu, Mehmet; (2014). "*John Rawls Adalet Teorisi ve Temel Kavramları*", (1.Baskı), Ankara: İmaj Yayınları.
- Rawls, John; (2007). "*Siyasal Liberalizm*", (1.Baskı), (çev. M.F. Bilgin), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sarıbay, Ali Yaşar; (2014). "Türkiye'de Demokrasi ve Sivil Toplum", (4. Baskı). *Türk Siyasal Hayatı*, ed. E. Kalaycıoğlu ve A. Y. Sarıbay, s. 591-608.
- Schmitt, Carl; (2014). "*Siyasal İlahiyat*", (4.Baskı), (çev. A. E. Zeybekoğlu), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Tanör, Bülent; (2009). "Osmanlı- Türk Anayasal Gelişmeleri" (18.Baskı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tanör, Bülent; (2018). "Anayasal Gelişme Tezleri" (4.Baskı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Vergin, Nur; (2015). *Siyasetin Sosyolojisi*, (12.Baskı), İstanbul: Doğan Kitap Yayınları.

"JOHN RAWLS- SİYASAL LİBERALİZM VE TÜRK SİYASAL YAŞAMI"
İsrafil AYDIN

340